

Kramerius 5

Digitální knihovna

Podmínky využití

Knihovna poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké, studijní účely a pouze pro osobní potřeby uživatelů. Část dokumentů digitální knihovny podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerováním kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky využití, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálu z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení knihovny.

Hlavní název: **Věda a víra**

Autor: **Šulc, František**

Vydavatel: **Nákladem České sekce diecévního komitétu**

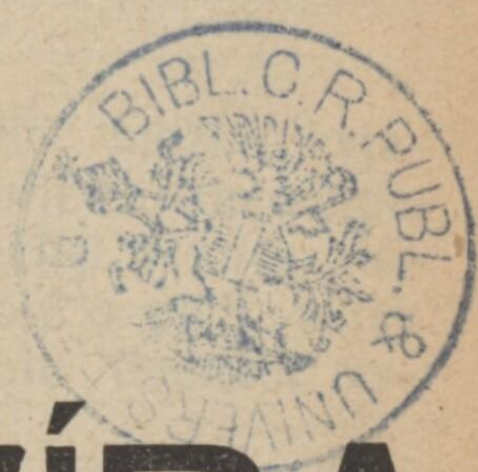
Vydáváno v letech: **1913**

Stránky: **[1], [2], 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, [38], [39], [40]**

**Spisy vydávané českou sekcí diecézního komitétu v Českých
Budějovicích.** = Vychází ročně 4 čísla ve lhůtách libovolných. =

===== Ročník IV. ===== Číslo 2. =====

VĚDA A VÍRA

Na IV. sociálním a řečnickém kursu v Čes. Budějovicích dne 6. ledna 1913
přednesl

Dr. Th. FRANT. ŠULC,

profesor bohosloví a kanovník v Hradci Králové.

— ■ —
Vydavatel a zodpovědný redaktor **Dr. K. Slavík.**

— — —
Cena 10 hal., poštou 12 hal.

11 exempl. 1 K, 22 ex. 2 K, 44 ex. 4 K, 100 ex. 9 K pošt. vyplaceně.

—————
Nákladem české sekce diecézního komitétu v Českých Budějovicích.
Tiskli Šmíd a Spol. v Soběslavi.

NÁRODNÍ KNIHOVNA

1001342720

VĚDA
A
VÍRA

T

hema, o kterém mám promluvit, možno vyjádřit také jinými slovy, na př.: Filosofie a theologie, škola a kostel, profesor a katecheta, učitel a kněz, náboženství ze školy a náboženství do školy a pod., a tak důležitost, praktičnost a časovost tohoto tematu vysvitne ještě zřetelněji.

Mám pak o vědě a víře promluvit zejména s toho stanoviska, že si neodporují, ano že si ani odporovati nemohou. Když někdo zejména tato slova uslyší, pomyslí si snad, že se pouštím do věci nemožné, že chci umývat mouřenína, nebo dělati politiku pštroší, poněvadž právě za dnů našich úporný boj mezi vědou a vírou je tak patrný, že ho téměř ani člověk slepý nemůže nevidět. Vždyť právě z té příčiny prý intelligence vesměs se vzdává víry a náboženství, ano ona není jen beznáboženská nýbrž docela protináboženská; z té příčiny chtějí vymýtit theologickou fakultu z university, a právě proto chtějí mnozí aby náboženství bylo odstraněno ze školy, poněvadž jinak učí katecheta a jinak musí učit učitel jako ochránce vědy.

K tomu ke všemu odpovídám: Tohle všecko znám, před tím oči nezavírám, s tím se vším počítám; a přes to přese všecko tvrdím, že věda a víra si neodporují, ano že si ani odporovati nemohou.

I. O poměru vědy a víry objevily se během času čtyři rozličné náhledy :

1. První praví, že věda nestojí za nic, že rozum ku poznání pravdy jistě a bezpečně vésti nemůže, poněvadž jest k tomu naprosto nezpůsobilý, a že jediným prostředkem bezpečným ku poznání pravdy, je poučení od Boha, zjevení Boží, víra. Tak učily původně protestanté; Luther i Kalvín tvrdili, že přirozenost lidská je hříchem prvotním tak zvrhlá a zkažená, že se člověk podobá hlíně a špalku, a že, jako ty nic nemohou poznati, tak ani člověk. Výklad k vyznání víry augšburskému, který se jmenuje *Solida declaratio* = výklad správný v § 7. praví, že hříchem prvotním jest přirozenost lidská zkažena úplně, takže v ní vzhledem na poznání pravdy a plnění dobra nezůstala ani jiskřička. — Upozorňuji na to z té příčiny, že právě v dobách našich se prohlašuje protestantismus za vývoj křesťanství a za dokonalejší než katolicismus, a to právě z té příčiny, že prý více hájí práva rozumu než katolicismus; opak toho všeho je pravda, protestantismus skutečný má rozum ku poznání pravdy za naprosto nezpůsobilý.

2. Náhled druhý je skutečný opak prvního. Kdežto první tvrdí, že jediným pramenem poznání pravdivého a jistého je víra která plyne ze zjevení Božího, a tudíž tato víra jest také měřítkem pravd, které poznáváme rozumem, tvrdí názor druhý, že jediným pramenem poznání pravdivého a jistého je rozum. Proto máme všechny poučky víry zkoumati rozumem, a čeho bychom rozumem prozkoumati nemohli, to máme jako protirozumové zamítnout. Jest to t. zv. racionalismus, který zamítá víru úplně a všechna práva přisuzuje jedině rozumu,

který se latinsky jmenuje ratio, a proto pojmenování racionalismus. Poněvadž tento názor zamítá a popírá vše nadpřirozené a ve všem chce hájiti jen řád přirozený, a příroda se jmenuje latinsky natura, jmenuje se také naturalismus. — Sem také třeba připočísti ty kněží minulého století v Německu a Rakousku, kteří sice víru nezamítali, ale tvrdili, že rozum může všecky pravdy Bohem zjevené proniknouti, a proto se snažili s rozumem dokazovati i tajemství víry, na př. Nejsvětější Trojice. Měli úmysl dobrý, chtějíce proti rationalistům zřetelně ukázati, že celé učení křesťanské tak souhlasí s rozumem, že všecky jeho věty a poučky možno rozumem dokázati; ale počínání jejich bylo úplně nesprávné, poněvadž jím stírali s náboženstvím křesťanského nejdůležitější, nadpřirozený, božský ráz.

3. Třetí názor tvrdí, že mezi vědou a vírou boj nejen býti může, nýbrž že mezi nimi boj býti musí, poněvadž z jiného stanoviska vychází věda, z jiného víra. Obhájcové toho názoru vystupují tak, jako by víře prokazovali nějaké milosrdenství, a připouštějí ji tak dlouho, dokud člověk nedospěje k vědě; dle nich jest tedy víra pro lidi nevzdělané, neintelligentní, pro vzdělané, inteligenty jest však věda. Lidé ti docela šli tak daleko, že tvrdili, že může býti některá věta dle učení víry pravdiva a jista, ale dle zásad vědeckých nejista, ba nepravdiva. Tak zejména opakovali, že nesmrtelnost duše lidské jest dle učení víry pravdiva a jista, ale dle zásad a pravidel vědeckých nepravdiva a nejista.

4. Konečně čtvrtý náhled praví, že jak rozum tak víra jest spolehlivým prostředkem ku poznání pravdy, a že si věda a víra neodporují, ano že si ani odporo-

rovati nemohou. Poněvadž dále pramenem víry Božské je Bůh, který máje rozum nekonečně dokonalý, mnohé věci poznává, kterých rozum lidský nepozná, a když je poznal, neproniká jich, mohou býti v učení víry Božské takové pravdy, které překračují rozum lidský, a které se jmenují tajemství. Poněvadž dále víra pochází od Boha, má býti spíše víra direktivou vědě, než aby byla věda direktivou víře. A poněvadž učení víry je svěřeno od Krista církvi, církev nemá jen právo, nýbrž docela povinnost nad ryzostí učení víry bdíti, a proto také názory, které někdo prohlašuje za vědecké, které se však víře příčí, rozhodně zamítnouti, odsouditi.

To jsou tedy nejhlavnější čtyři názory o poměru vědy k víře.

II. Otázka je který z nich jest správný. Že prvé dva sou úplně nesprávné, patrnó již z toho, že se navzájem potírají. Co první tvrdí, druhý popírá, a oba dokazují, že mají pravdu. Zbývají tedy náhled druhý a třetí.

1. Že příčina sporu mezi vědou a vírou není v těchto dobrodiních, pravých statečích lidstva, patrnó z toho, že byli, jsou a budou vždy lidé, kteří hájili jak vědu tak víru, vážili si obou, doporučovali obé, snad docela vynikali v obou.

Nebudu zde vypočítávati řady učenců a umělců, kteří víru, náboženství hájili, je ctíli, nýbrž upozorňuji jen na několik mužů domácích, opravdu vynikajících, kteří ctíli jak vědu také víru, náboženství.

Připomínám na prvním místě *Komenského*. Komenský dojista byl, jest a zůstane vždy učencem vynikajícím, světovým; jeho vědomosti a zásluhy o školství musí uznati a uznává i nepřítel. A tento Komenský své

veškeré s pisy s Bohem začíná a s Bohem končí. Tak Informatorium školy mateřské, ve kterém dává návod rodičům, jak si mají s dětmi počínati, než je pošlou do školy, praví hned na začátku, že chce rodičům a pěstounům ukázati, jak veliké a drahé klenoty svěřil Bůh těm, kterým dítky k opatrování svěřil, nač je svěřil, k čemu je mají vésti, a volá: Pomáhejž vám Bůh! Mají dítky v pobožnosti uvozovati již v druhém roku, ve třetím roku je mají cvičiti v modlitbě, při všelike příčině mají o pánu Bohu jim mluvit, aby vždycky o něm slyšíce vždycky ho na pozoru míti, a vedle toho jeho se báti i milovati zvykly. Před šestým letem z mateřského klína vypouštěti a učitelům k cvičení dávati neradí. A na konci přidává otcům a matkám modlitbičku, kterou se mohou modlit, aby Bůh jejich práci žehnal. Ve světoznámém Orbis pictus = Svět v obrazích v úvodu, k otázce žakově: kdo mne naučí moudrým býti? odpovídá učitel: Já, s pomocí Boží, a na místě prvého připomínám učení o Bohu, a to výslovně o Nejsvětější Trojici. A celé dílo končí slovy: „Pamatuj si: Boha se boj a jej vzývej, aby ti dal ducha moudrosti. Bůh s tebou!“

Mluví a smýšlejí tak naši organisovaní páni učitelé, členové jednot Komenského, kteří nazývají Komenského arciučitelem a mají dědictví Komenského, z něhož spisy Komenského vydávají? Také spis: Janua linguarum re-serata = Zlatá brána jazykův otevřená Bohem začíná a Bohem končí. A ve škole Pansofické udává rozvrh hodin ve školách vyšších a na prvého místě všude klade náboženství; před polednem od 6. do 7. hod. mají býti zpěvy, čtení a říkání písem, modlitby, a na třídě, kterou nazval Theologika, má býti napis: „Nikdo bezbožný

sem nevcházej!“ A v díle nejdůležitějším, napsaném pro učitele, Didaktice, v kap. II. praví, že cílem člověka jest věčné s Bohem blahoslavenství, ku kterému mají učitelé žáky vésti; a v kap. XXXIII. výslovně praví, že učitelé nemají cvičiti mládež v mravích a ctnostech jen slovy, nýbrž také příklady; neboť to vedení nejpředněji na tom záleží, aby dobré příklady ustavičně před očima měli. — Toho má býti pamětliv každý, kdo je v kostele na dozor. A celé toto dílo končí slovy: „V tebe jsme doufali, Bože, nedej nám zahubenu býti pro milosrdenství své! Amen i Amen.“ — Tak veliký učenec Komenský o náboženství a pobožnosti.

Upozorňuji dále na *Havlíčka*. Nemůžeme sice říci, že byl vynikajícím učencem, vždyť záhy, v 35. roce věku svého zemřel; ale to jest jisto, že vlast svou vřele miloval a že byl velice vtipným a obratným, vynikajícím žurnalistou. Upozorňuji právě na toho muže, poněvadž Volnomyšlenkáři, kteří hlavně upozorňují na rozpor mezi vědou a vírou a proto chtějí náboženství ze školy, vydávají časopis „Havlíček“, aby podvedli lid, aby myslel, že Havlíček byl také Volnomyšlenkářem. Muž tento vytrpěl mnoho, a proto se mu nelze diviti, že pronesl někdy slova ostrá, trpká, snad i nespravedlivá. Avšak v době největšího pronásledování vydával v Kutné Hoře časopis „Slovan“, z něhož vybral články nejdůležitější a vydal pak společně s názvem Kutnohorské Epištoly. Epištoly ty, které byly poprvé vytištěny r. 1851, byly konfiskovány. Nyní, r. 1906 byly zcela bez překážky opět tiskem vydány. A v tomto vydání v epištole XXVI. na str. 30, píše: „A má-li býti náboženství tím, k čemu určeno jest, totiž vůdcem naším

v tomto životě, nesmí zajisté jednu z nejdůležitějších stránek života, to jest občanskou stránku zanedbávati. Náboženství nás vítá a přijímá vstupující na tento svět, ono nás doprovází a žehná na cestu z něho, ono jest při nás ve všech důležitějších krocích v životě, a mělo by si tedy nevšímatí občanského řízení?“ Tohohle nechť si všimnou všichni, kdo tvrdí, že náboženství jest pro člověka věcí soukromou, a chtí se proto dovolati Havlíčka. Havlíček výslovně praví, že si má náboženství všímatí občanského řízení. Nemá tedy jen jednotlivce provázeti po celém jeho životě, nýbrž ono má pronikati celé rodiny, celé obce, celé státy, veškeré zřízení občanské, tedy sbory samosprávné, zákonodárné, lidi v úřadech postavené od nejnižšího do nejvyššího, i také panovníky, veškeré úřady: zákonodárné, soudní, výkonné. To jest to občanské zřízení.

A že Havlíček tímto náboženstvím rozuměl náboženství katolické, naznačil zřetelně v „Národních Novinách“ v Praze dne 7, června 1849, když napsal: „Kdyby se katolická víra jak náleží a podle současného vzdělání ve věcech nedogmatických liberárně oprávil, ještě veliká naděje jest, že by evangelíci Augšburského vyznání ponenáhlu zase se vrátili. Sjednocenost ve víře jest skutečně největší blaho pro národ, a zkušenost učí, že roztržky ve víře hubí všechnu i politickou sílu národů“. Z té příčiny chválí duchovenstvo katolické a prohlašuje je za zakladatele našeho celého vlastenectví. V ep. XXIV. str. 27 píše: „Známa věc jest, že naše duchovenstvo katolické bylo vždycky nejhlavnější silou českého vlastenectví, ba může se říci bez pochybnosti, že vlastně duchovenstvo katolické bylo po-

čátkem a zakladatelem celého našeho vlastenectví. Největší část těch pokroků, které náš národní jazyk v životě vzdělanějších tříd učinil, jest jistě zásluhou duchovenstva. “

Ano Havlíček docela chtěl, aby duchovenstvo a učitelstvo tvořilo dohromady jeden stav, a z této jednoty si sliboval veliký prospěch celého národa. Mluví o tom v ep. XXVII., kdež píše : „Způsob, kterým by se spojení učitelstva a kněžstva v jeden stav provésti dalo k prospěchu národa, jest následující. Vycházíme vždy od té zásady, že se jinak školy naše zlepšiti nedají než tak, když budou učitelové nejnižších škol i vzděláním i platem rovni úředníkům státním a všeliké ostatní tak zvané honoraci (v dobrém smyslu). Nic menšího nežádáme, než aby každý učitel i nejnižší školy vysoké školy tak absolvoval, jako nyní kněží, právníci a lékařové. — Dle mého mínění měla by tedy na vysokých školách býti jedna fakulta paedagogicko-theologická, kterou by každý absolvovati musel, kdo učitelem neb knězem býti chce“. Pak praví, že by absolvent této fakulty byl po několik roků učitelem, a pak, kdyby chtěl, udělal by předepsanou zkoušku a kdyby byl opravdu schopný a zasloužilý, byl by na kněžství vysvěcen a stal se farářem. Tak by učitelé byli mladí vzdělaní lidé, a „v pokročilejším životě vedli by co duchovní představení dohlídku a správu nad osadou i nad školou . . . Učitelstvo i kněžstvo pracovalo by k jedinému účelu, k pravému ušlechťení lidu, náboženství by získalo skrze školu a škola skrze vzdělané, zkušené kněžstvo“. — Akademické vzdělání a zejména platy státních úředníků se volno-myšlenkářským pánům učitelům ovšem líbí, těch se do-

máhají; ale naznačeného Havlíčkem dozoru si nepřejí, v tom ohledu volají: „Ven s knězem i s náboženstvím ze školy; my si budeme učit sami a místo náboženství budeme vykládati morálku bez Boha. Vždyť kdo v Boha věří a na něho při svých činech dbá, není ani opravdů mravným, nejlepší morálka je bez Boha!“ — Tomuhle Havlíček ovšem neučil. A kdo tohle Havlíčkovi přičítá nebo přičítati chce, dělá mu pravou a skutečnou ostudu.

Připomínám dále učence prvního řádu, který dějiny našeho národa nejlépe znal, a proto také nejlépe povědět uměl, co nám jest opravdu ku prospěchu, dějepisce národa Českého *Palackého*. Svědectví jeho pochází téměř z konce jeho života, kdy byl prost vášní a blízek smrti, po níž věřil, že nastávají soud a věčnost.

Bylo to roku 1873, kdy se jednalo o 900letou památku založení biskupství pražského. Nejen jinověrci, nýbrž i liberální katolíci měli za to, že se na uvědomělého Čecha nesluší, aby oslavoval památku založení biskupství katolického. Aby svému odporu dodali větší váhy, dovolávali se Palackého jako protestanta. Oslava záležela v tom, že 28. září, na sv. Václava byl slavnostní průvod z Karlínského chrámu Páně sv. Cyrilla a Methoda na hrad pražský do chrámu sv. Víta, kde tehdejší arcibiskup pražský kardinál kn. Schwarzenberg sloužil slavnou pontifikální mši sv., a druhého dne byla slavnost položení základního kamene ku konečnému dostavení chrámu sv. Víta. Aby byl lid před tím vším zstrašen byl vydán leták: „Processí zpátečnictva v Praze v den sv. Václava 1873“. O tomto letáku byl pochvalný feuilleton v „Národních Listech“ dne 12. září, a tento feuilleton Palacký četl, leták nečetl. Nesouhlasil s tím,

že byla nazvána celá oslava processím zpátečníků, poněvadž to nebylo jen processí, a poněvadž na slavnost samu přišli přátelé pokroku tak dobře jako zpátečníci. Sám pak dojel s Riegrem, 28. září do kostela sv. Víta, kde byl s jinými přáteli v oratoři přítomen posvátným obřadům, jež trvaly přes poledne, a dne druhého jel tam opět ke slavnostnímu položení základního kamene.

Na to vyšel v Kolíně v protestanském časopisu „Hlasy ze Siona“ úvodník „Český bratr na processí“, namířený proti Palackému. Na ten úvodník odpověděl Palacký v „Pokroku“ z 18. října 1873 č. 290 článkem: „Několik slov o náboženství a víře“ z něhož jest výňatek v „Palackého Čítance“, sestavené Zdeňkem Kobzou, str. 108—112. Palacký napsal, že se nenadál, že bude ještě na konci života donucen ke slovu veřejnému; praví, že ti noví pomlouvači pobloudili více z nevědomosti než ze zlé vůle; praví dále, že není ani českým bratrem ani nebyl na procesí, a pokračuje: „Pozoruji ne bez bolesti, že otázkám náboženským a církevním, jichžto sporné přetřásání působovalo ve vlasti naší od jakživa tolik neřestí a žalostí, a ježto za naší doby zdály se již nadobro uklizeny býti, od nějakého času dává opět podnět čím dále tím mocnější, ač již se strany jiné nežli dříve. Od té doby, co židé v každém ohledu emancipovaní opanovali veřejné mínění v Němcích a zvláště ve Vídni, rodí se a roste také u nás reakce proti názorům a ideám křesťanským, ježto zdědilo naše pokolení od věků minulých“. Jest patrné, že Palacký dobře věděl, že za celým hnutím protikatolickým, jsou vlastně židé; a jak bylo tehdy, tak je dosud. „Boj ten duševní“, tak pokračuje „mezi rozumem i autoritou,

mezi vědomím (vědou), věrou a pochybami, ve kterém oni se ocitují, a kterému tuším samostatný myslitel neuniká žádný, já počal bojovati již před bezmála 60 léty opravdově a úsilovně, aniž pak od té doby pustil ho kdy cele z mysli, ač již dávno vědomí (věda) a víra došly ve mne svého míru“. Palacký zřejmě praví, že v něm věda a víra žily úplně v míru, „již dávno došly svého míru“.

Na to vykládá, že se původně slavnosti té účastniti nechtěl, ale když zvěděl, jak úsilovně se proti n brojí, s jakým fanatismem a terrorismem je zatracován každý Čech, který se jí účastniti chtěl, „když nebylo hany a potupy, která by při tom byla nekydala se na veškero duchovenstvo české co příčinu prý všelikých neřestí, ježto vyskytly se v národu našem od devíti století až podnes; a konečně, když v tom ve všem i mne samého dovoláváno se za svědka: tu dojat jsa hluboce přílišností takovou, pocítil jsem svou povinnost, postaviti se proti zhoubnému tomu proudu, a dokázati veřejně, že nejen brojení takové neschvaluji, ale i sám hotov jsem, účastniti se dotčené slavnosti“. Na to do-
svědčuje, jak se jí účastnil.

Potom vykládá, že myšlenka, že by oslavované založení pražského biskupství a s ním celého stavu duchovního v Čechách, již samo o sobě bylo skutkem zpátečnickým, „byla by nesmysl tak křiklavý a nemotorný, že ji rozumnému člověku nižádnému ani přičítati nelze“. A odůvodňuje to následujícími velmi důležitými a pamětihodnými slovy: „Vždyť jen hrubý nedouk mohl by nevědět, že veškeren pokrok vzdělanosti a osvěty po mnohá století visel, jako jinde tak i u nás

jedině na církevních ústavech, že cokoli zjevilo se děl-
níků na poli jak naučné literatury, tak i krásoumy, od-
chováno bylo původně ve školách duchovenstvem zří-
zených a vedených, a že z lůna církve zrodila se i
sama universita pražská, kterou přece jen převrácenci
z pouhého zpátečnictví vinití by mohli.“

Když pak upozornil, že pro několik nehodných bis-
kupů a kněží nelze odsuzovati kněžstvo celé, jako pro
nehodné lidi neodsuzujeme lidstvo celé, a že se o ducho-
venstvu pravidelně připomíná jen to zlo, které vykonalo, a
nevypisuje se dobro, kterého se jím lidem dostalo,
poněvadž, že má dobře činiti, rozumí se samo sebou,
vydává o náboženství vůbec a o katolickém u nás v Če-
chách zvláště následující svědectví :

„Já jsem přesvědčen, že církev jak křesťanská vů-
bec všude, tak i zvláště katolická v Čechách působila
po celý čas bytu svého nepoměrně více dobrého než
zlého.“

A o duchovenstvu katolickém napsal: „Já ne-
zapírám, že v duchovenstvu našem nacházejí se zpá-
tečníci, ba snad i lidé nemravní, ač jich neznám: ale
poznáv ze života kněžstvo katolické ve všelikých ze-
mích, s potěšením dávám pravdě to svědectví, že nikde
nenašel jsem tolik vzdělanosti, osvícenosti a svobodo-
myslnosti, jako u našich kněží v Čechách. Těším se z
přízně mnohých mezi nimi mužův vytečných, kteří sná-
šeti umějí také smysly od svých rozdílné (ačkoli já
nikdy o člancích víry nemívám s nimi řeči), a jakkoli
sám nemohu nikdy pokatoličit se, vyznám přece upřím-
ně, že i každý prostě věřící katolík, který jinověrcův
zeloticky nezatrácuje, mnohem milejším mi je, nežli vy-

soce učený bezvěrec, jenž domýšlí se, že nedorozumem svým dovede sbořiti a zase postavit celých světy, Boha z nich ovšem vyloučiv. A co do národnosti české: který pak stav má větší zásluhy o zachování jazyka našeho v dobách jeho nejstrašnějších, nežli právě kazatelé slova božího mezi námi?“ — Tak Palacký.

Mohl by tak o náboženství vůbec a katolickém u nás v Čechách zvlášť psáti, byla by v něm jen mohla věda a víra již dávno dojíti svého míru kdyby mezi vědou a vírou byl boj nevyhnutelný, a kdyby příčina toho boje byla ve vědě a víře samé? Dojista že nikoliv.

Jdu dále a připomínám muže čtvrtého, státníka věhlasného, jest to zeť předešlého *dr. Rieger*. Z celého života jeho, kterým všude dokazoval, že také v něm již dávno věda a víra došly svého míru, připomínám listinu nejvážnější, proto také nejdůležitější, kde dojista uvážil všestranně každé slovo, dříve nežli je napsal, jest to jeho poslední vůle. Napsal ji v Malči o svátcích svatodušních, dne 5. června 1900.

Začíná slovy: „Ve jménu Božím.“ A když připomenul, že mu Bůh popřál již z mládí, že nebyl nucen hledati přede vším výživy, a že se tudíž mohl věnovati službě národa cele, činí porřízení o národním daru 200.000 K, který mu věnoval národ k jeho 70. narozeninám. Větší částku, 150.000 K, věnoval „Svatoboru“ na účely kulturní, aby úroky z nich podporováni byli přestítele věd a umění, a část menší, 50.000 K, doporučil České akademii Františka Josefa I. na zvelebení národa mravní, to jest, aby se vždy po třech letech dostalo úroků z nich jako odměny tomu, kdo v uplynulém tříletí vykonal nejšlechetnější skutek vlastenecký nebo národní

nebo výtečný čin obětavosti hrdinného sebezapření křesťanské lásky nebo lidumilnosti. Nepodržel tedy Rieger z národního daru, který byl věnován výslovně jemu, nic, nýbrž dar tento má jako nadace Riegrova prokazovati trvalé dobrodini národu.

Pak činí odkaz svým nejbližším a praví: „Dětem svým, milým a šlechtným zefům, jakož i všem potomkům svým kladu na srdce, by vždy zůstali věrni svému národu českému, aby vždy snažili se sloužiti všestrannému jeho blahu, konajíce vždy ochotně povinnosti své k Bohu a lidem, aby v témže duchu vychovávali potomky své, čímž nejlépe uctí památku našeho otce Palackého a dcery jeho manželky mé, ženy to svaté paměti, a zachovají též ve cti paměť jména mého, jež by nebylo nectihodné, kdyby se úspěchy snah mých byly vyrovnaly ceně úmyslů mých.“

Tak dle poslední vůle Riegrovy mají členové rodiny a jejich potomci ctíti jeho památku a osob jemu nejbližších a nejmilejších, manželky a tchána, ochotným plněním povinností k Bohu a k lidem. Ano jako byl duchem náboženským proniknut celý život Riegrův — Rieger to byl, který pronesl výtku, že jest mnoho katolíků jen matričných — tak týmž duchem jest proniknuta také jeho poslední vůle, když činí odkaz vědě a umění, odporoučí jim 150.000 K. Co napsal o sobě Palacký, platí také o Riegrovi, také v něm vědomí čili věda a víra došly dávno svého míru.

A co jest mi říci o věhlasném mediku, operateru jména světového, professoru mediciny na universitě vídeňské, Dru. *Albertovi*? Svě rodiště Žamberk ozdobil krásnou kaplí na hřbitově. Ač potomstvo nemělo k ně-

mu tolik lásky, aby kosti jeho nechalo odpočívati tam, kde zemřel, a kde si odpočívati přál, nýbrž dovolilo je převézt na hřbitov centrální do Vídně: kaple sv. Vojtěcha, zbudovaná na hřbitově žambereckém, medicíny doktorem a professorem Edvardem Albertem (nar. 1841 zem. 1900), jak dlouho bude státi, tak dlouho bude zvěstovati, že ani medicina nepřičí se víře, ani víra medicíně, nýbrž že také ve vynikajícím a jména světového lékaři věda a víra došly svého míru.

A tento doktor a professor medicíny velice ctil vynikajícího básníka našeho, jehož některé básně, aby se dostaly i do rodin německých, a tam šířily pravdu, že jsme národ kulturní a někteří velice nadaní, přeložil do němčiny, *Jar. Vrchlického*. Z té příčiny ho také rád zval za svého pobytu v Žamberku k sobě, a když Vrchlický jako básník vznášel se na perutích a někdy poněkud vybočil, Albert ho upozorňoval slovy: „Mistře, to nejde“, a mistr si dal říci. A dojistá kdo znal Vrchlického a pozorně s rozumem přečte díla jeho, musí doznati, že ani básnictví nepřičí se víře ani víra básnictví, nýbrž že v našem básníku, tak vynikajícím, tolikráte vavřínem korunovaném věda a víra také došly svého míru.

Doufám, že těchto několik ukázek postačí, abychom uznali, že je-li někde boj mezi vědou a vírou, boj ten není nutný, býti nemusí, ano že nepochází z vědy a z víry, nýbrž, že jeho příčinu třeba hledati jinde.

2. Boj ten nepochází z vědy a z víry, poněvadž mezi vědou a vírou boj nejen není, nýbrž ani býti nemůže. Rozumím zde ovšem vědu pravou a skutečnou,

nerozumím pavědu, vědu falešnou, a rozumím víru pravou a nerozumím pověru, víru falešnou, nepravou.

Abychom poznali, že mezi vědou a vírou sporu ani býti nemůže, jest potřebí vyložiti správně, co jest věda a co jest víra. Když těm pojmům nerozumíme správně, nebo když se prohlašuje za vědu něco, co jí opravdu není, za víru něco, co jí také není, pak je ovšem spor nejen možný, nýbrž jest nutný. To však není ve skutečnosti spor mezi vědou a vírou, nýbrž jest to spor mezi lehkomyšlnými nebo zlomyšlnými falešnými domněnkami.

Vědu i víru možno pozorovati s dvojího stanoviska, pokud totiž jsou samy o sobě, čili objektivně a pokud jsou v nás, jsou naším majetkem, obohacují naše poznání, subjektivně.

Pokud je pozorujeme o sobě, objektivně, jest jak věda tak víra souhrn pravd, které máme poznati a uznati. Lež není předmětem ani vědy ani víry, nýbrž jak věda tak víra směřují k tomu, aby lež odstranily a přivedly nás k jistému poznání pravdy, abychom pravdu nejen poznali, nýbrž také bez pochybnosti jako spolehlivou ji přijali.

Jestli však jak věda tak víra ve smyslu objektivním jsou souhrny pravd, poněvadž pravda pravdě nemůže odporovati, nemůže ani věda odporovati víře ani víra vědě. Mimo to předmětem vědy a víry jsou věci, které jsou; věci, které nejsou, nemůžeme poznati, věcem, které nejsou, nejen nemůžeme, nýbrž ani nesmíme věřiti. Avšak všecko, co jest, pokud jest, pravdivo jest. Proto opět vidíme, že předmětem vědy a víry jest pravda; a opakuji: Pravda pravdě nikdy odporovati nemůže.

Může tedy snad býti boj mezi vědou a vírou, pokud jsou v nás, čili pokud jim rozumíme ve smyslu subjektivním.

V té příčině jest především potřebí správně uvážiti, co jest věda a co jest víra, čili kdy víme a kdy věříme. Za tím účelem nehledejme výklad u rozličných podtrhlých a zvrácených filosofů, nýbrž pozorujme skutečný život, jak ten rozumí slovům věděti a věřiti, a proto také věda a víra. V obyčejném životě, je-li člověk na něco tázán, odpovídá:

Vím, myslím (domnívám se), nevím, nebo věřím, pochybuji, nevěřím.

Z toho patrno, že vzhledem na poznání rozeznáváme tři stavy: Buď nepoznáváme, a tu říkáme: Nevím nebo nevěřím; nebo poznáváme, ale nejsme o pravdivosti úplně jisti, a to vyjadřujeme slovy: Myslím, pochybuji; nebo poznáváme a jsme jisti, že poznání naše je správné, a tu říkáme: Vím, věřím. Z toho patrno, že věděti i věřiti, věda a víra vyjadřuje poznání jisté. Kdo nepřilne úplně beze vší pochybnosti ku větě, kterou poznal, nejen neví, nýbrž ani nevěří. Věda a víra, věděti a věřiti se nerozeznávají od sebe jistotou, jako by věda byla poznání jisté, víra poznání nejisté, nýbrž rozeznávají se od sebe něčím jiným. A tento rozdíl mezi věděním a věřením je hlavně a jediné v pohnutce, pro kterou s některou větou pevně, bez pochybnosti souhlasím. Činím-li tak proto, že jsem se o pravdivosti věty přesvědčil sám, buď zkušeností, nebo rozumem, pak vím, činím-li tak pro vážnost svědka nebo svědectví, pak věřím.

Vím tedy to, s čím pevně souhlasím pro vlastní

přesvědčení, buď zkušeností: Slunce svítí, vidím, myslím, jsem zdrav, nebo rozumem: Všecky poučky v počtech, totéž nemůže zároveň býti a nebýti, ale buď jest nebo není, třetí jest nemožno, ale jestli jest nebo není, vždy k tomu musí býti příčina a pod.; věřím pak tomu s čím pevně souhlasím pro svědectví jiných. A poněvadž tímto svědkem, pro kterého souhlasím, může býti buďto člověk nebo Bůh, rozeznáváme víru lidskou a víru Božskou. Říkáme, že lidská víra se opírá o autoritu lidskou, božská pak o autoritu Boží.

Naprostá lež jest, že víra jak lidská tak Božská přijímá to, čemu věří bez rozvahy, bez rozumu. Taková víra by byla víra slepá, pošetilost člověka myslícího nedůstojná.

Než rozumný člověk věří, má napřed uvážiti a přesvědčiti se, jestli svědek, kterému věří: 1. pravdu poznati mohl, a 2. jestli pravdu, kterou poznal také říci chtěl; a jestli svědectví pochází z dob starších, je-li neporušeno, čili má uvážiti a přesvědčiti se, je-li svědek a jeho svědectví věrohodno. Není-li věrohodno, zamítne je, pakli je věrohodno, není rozumno zamítnouti je, nýbrž naopak je docela rozumno, přijmouti je.

Vždyť uvážíme-li, co jest ve smyslu správném věděti, že totiž víme vlastně jen to, o čem jsme se sami přesvědčili, jest nám nevyhnutelně vyznati, že mnohem více věříme než víme, ano že bez víry jest obyčejný život nemožný. Proč dítě, když počne choditi do školy, ano po delší dobu do školy chodí, má za pravdivé to, čemu se učí? Dojista proto, že to povídá učitel. Dítě neví, nýbrž věří. Obsah téměř celého dějepisu a zeměpisu tvoří věci, o kterých jsme se nepřesvědčili sami,

nýbrž které považujeme za pravdivé pro svědky, kterým tedy věříme. Jak mnohý učenec, který se víře posmívá, mnohem více věří, než opravdu ví! Jak veliký, ba ohromný jest počet věcí, o kterých pro vzdálenost času a místa se přesvědčiti nemůžeme, a kterým věříme, ač říkáme, že to vše víme!

A je-li rozumno přijímati rozličné pravdy pro svědectví lidské — poněvadž se o nich pro vzdálenost místa nebo času nebo nedostatek času a předběžného vzdělání sami přisvědčiti nemůžeme, jest také docela rozumno, přijímati pravdy pro svědectví Boží, čili jako je docela rozumná víra lidská, tak jest také zcela rozumná víra Božská. Vždyť Bůh pro svou dokonalost veškerou pravdu může poznati, a jenom pravdu chce lidstvu zjevití. Každý myslící člověk musí uznati, že víra Božská, přijímati pravdy jako jisté a spolehlivé pro svědectví Boží, jesti docela rozumna.

Nechť nikdo netvrdí, že aspoň ta víra je slepá, a že církev, zejména katolická, takovou víru žádá. Jest to úplná lež. Katolík má uvážiti, co znamená pravda, které má věriti, a také uvážiti, jestli svědectví, ve kterém se ona pravda uchovala, je neporušeno. Tohle vše jsou úkony rozumu, před kterými nikdo ani Bůh nikoho nezrazuje, nýbrž ku kterým naopak sám Duch. sv. v písmě svatém nabádá.

Vždyť sv. Pavel Řím. 12, 1 docela praví, abychom se přičinili, aby naše náboženství bylo službou rozumnou, *rationabile obsequium*, = logická služba; na to zejména upozorňuji; chce sv. apoštol, abychom věřili logicky; a týž apoštol jinde praví: „Všecko zkoušejte, co dobrého jest, toho se držte“ 1. Thes. 5, 21. A učeník

lásky sv. Jan napomíná: „Nejmilejší, ne každému duchu věřte, ale zkoušejte Duchy, jsou-li z Boha, nebo mnozí falešní proroci vyšli na svět“ I. 4, 1.

A nyní přicházím k otázce nejdůležitější? Může býti mezi vírou Božskou a vědou spor?

Vírou Božskou rozumíme souhrn pravd, o kterých nás poučil, čili které nám zjevil Bůh, a které přijímáme pro toto svědectví čili pro autoritu Boží; vědou rozumíme souhrn pravd, které poznáváme a dokazujeme buď zkušeností nebo rozumem. A proto jest otázka: Může býti mezi těmito dvěma obory pravd spor? Odpovídám: Jest to naprosto nemožno.

Pravdy vědecké poznáváme rozumem, a přijímáme je nebo souhlasíme s nimi, uznáváme je jako pravdy, poněvadž nám jsou důkazem jasny; učení víry přijímáme také rozumem, a věnujeme mu souhlas, uznáváme je za pravdivé, poněvadž nám za to ručí autorita Boží. Nemůže tedy býti mezi těmito pravdami nikdy spor, poněvadž je oboje přijímá rozum jako náležitě odůvodněné; pravdy vědecké pro důkaz rozumový, učení víry pro důkaz, že jsou Bohem zjeveny; jinými slovy: Věda a víra si odporovati nemohou, poněvadž podmětem obou je rozum a rozum sám sobě odporovati nemůže.

Mimo to věda jest jen podtud vědou, pokud vykládá a dokazuje pravdu; víra jest jen podtud vírou, pokud vykládá a předkládá také pravdu; ale pravda nemůže nikdy odporovati pravdě; jinými slovy: Víra Božská nemůže odporovati vědě a věda nemůže odporovati víře Božské, poněvadž mají společný předmět, totiž pravdu, a pravda pravdě odporovati nemůže.

Konečně třeba uvážiti věc nejdůležitější. Úkolem

vědy jest, ty pravdy, které ve světě, ve věcech jsou poznati, vyložiti, dokázati. Avšak odkud se ta pravda, která na věcech, ve světě jest, vzala? Ať mudruje člověk jakoliv, rozumně nemůže říci nic jiného než, že ta všecka pravda pochází od Původce všech věcí, od Boha. Ano z Boha přišla a přichází pravda do věcí a z věcí do nás. Všecky věci jsou, a pravdivé jsou, poněvadž je Bůh poznal, a my ty věci poznáváme a pravdu v nich čteme, poněvadž jsou. Předcházelo poznání Boží, a následovaly věci; předcházejí věci, a následuje poznání naše. Čeho Bůh nepoznává, to není, a co není ani v celku ani ve svých částech, toho člověk nepozná. Bůh jest pramenem pravdy, člověk není zdrojem pravdy, nýbrž on jen z onoho pramene čerpá. Z toho patrně, že ta pravda, kterou vykládá a dokazuje a přijímá věda, pochází v poslední příčině od Boha. Avšak všechny pravdy, kterým učí víra Božská, pocházejí také od Boha. Proto pravíme, že věda a víra Božská si odporovati nemohou, nemůže mezi nimi býti boj, poněvadž mají též společný pramen, Boha, Bůh však sám sobě odporovati nemůže. Bůh nám dal dvě knihy: Přírodu a zjevení; mluví k nám oběma On, a proto si odporovati nemohou; my pak máme rozumně čísti v obou.

Tomuhle všemu, co jsem připomenul, neučí víra nýbrž to vše musí uznati zdravý rozum. Člověk, který má zdravý rozum a soudí rozumně, uznává, že nevysvětlí jsoucnost světa, ano ani jsoucnost svou vlastní bez první příčiny, která jest bytost sama ze sebe, neskončeně dokonalý Bůh.

Ano tento zdravý rozum musí jíti dále a rovněž uznati, že Bůh mnohem více ví než on, a že tudíž, jestli

chce, může člověka poučiti i o takových pravdách, kterých člověk pochopiti nemůže. Není v tom nic nerozumného. Jestli učitel vykládá žákovi pravdy, kterých žák hned celých neproniká rozumem čili nepochopuje, jestli tak činí učenec vzhledem na muže prostého, lékař vzhledem na nemocného, právník vzhledem na občana, který zákona nezná: proč by tak nemohl učiniti Bůh vzhledem na člověka? Rozum dále musí uznati, že není nerozumno přijímati, za pravé uznávati i ty pravdy, kterých nepochopuje, tajemství, poněvadž za pravdivost i těch pouček ručí mu autorita Boží, který nemůže klamati ani oklamán býti. Rozum konečně musí i to uznati, že, poněvadž Bůh naprosto nemůže ani klamati sebe ani jiných, člověk pak snadno mýliti se může, učení víry spočívajíc na rozumu Božím, mnohem jest spolehlivější, než učení vědy, které spočívá jen na rozumu lidském. Nepopíráme, že učení vědy, spočívajíc na důkazech ze zkušenosti nebo z rozumu, jest jasnější a proto člověka více vábí k souhlasu než učení víry, které není tak jasno a proto také nemá takového půvabu a moci, kterou vybízí k souhlasu. Ale jasnost nesmíme splétati s jistotou, a nejasnost s nejistotou. Z toho však plyne nutný důsledek, že nemá řídití věda víru, nýbrž naopak že věda dobře učiní, když ve své práci věnuje spravedlivou a zaslouženou pozornost učení víry.

To, co jsem zde připomenul o poměru vědy k víře a víry ku vědě, jest úplně učení církve. Poslední obecný sněm církevní Vatikánský zřetelně praví: „Ačkoliv jest víra nad rozum (víra nad vědu), přece nemůže býti mezi vírou a rozumem pravý spor; poněvadž Bůh, který zjevuje tajemství a vlévá víru, všti-

pil také duchu lidskému světlo rozumu; Bůh však nemůže zapřít sebe sama, aniž pravda pravdě odporovati.“ Z té příčiny také týž sněm rozsoudil: „Kdyby někdo tvrdil, že o vědách lidských třeba jednati s takovou volností, že by bylo dovoleno jejich poučky přes to, že se přiči učení zjevenému, podržeti jako pravé, a že od církve nemohou býti zavrženy, budiž z církve vyloučen.“

Ze všeho, co jsem dosud řekl, patrně, že ze čtyř náhledů o vzájemném poměru vědy a víry jest správný jen názor čtvrtý, věda a víra si navzájem nejen neodporují, nýbrž ani si odporovati nemohou.

III. Co tedy třeba souditi o stálém křiku: Věda a víra, filosofie a theologie, školní učení a náboženství, kněz a učitel jsou v takovém rozporu, že theologická fakulta patří z university, náboženství a kněz ze školy? K tomu odpovídám: To není boj mezi vědou a vírou, nýbrž mezi pravdou, vědou falešnou a vírou. A tato pravda, věda falešná, bojuje proti víře tím způsobem, že vykládá docela nesprávně, co jest víra, že prohlašuje za učení víry to, co jím není, a že prohlašuje za výsledky vědecké názory, které jsou pouhé domněnky, nebo jsou docela učení bludné.

1. Pravím, že vykládá nesprávně, co jest víra. Činí tak dojistě z té příčiny, aby učinila víru a člověka věřícího směšným. A tento naprosto zkroucený výklad, co jest víra, neshledáváme jenom u lidí neučených, nýbrž také u lidí učených, učenců, universitních profesorů. A mnozí lidé jsou tak pošetilí, že tyto výklady bezmyšlenkově přijímají a jako papouškové opakuji. Tak na př. universitní profesor dr. František

Krejčí ve spise „Filosofie přítomnosti“ na str. 19. přirovnává vědu, náboženství (víru) a filosofii a chtěje naznačiti, co jsou a jak se liší, praví: „Věda je souhrn toho, co víme, náboženství souhrn toho, čemu věříme, filosofie souhrn toho, co bychom si přáli věděti (abychom nemuseli věřiti).“ Ten výklad se zdá duchaplný, ale pohledme na všecko poněkud podrobněji. Jest pravda, že náboženství jest souhrn toho, čemu věříme? Odpovídám: Naprosto není; na tisíce, miliony je věcí, kterým lidé věří, a není to náboženství. Na př. celému dějepisu a značné části zeměpisu věříme, a ani dějepis ani zeměpis není náboženství. A co by byla podle toho výkladu filosofie? Je-li věda souhrn toho, co víme, náboženství souhrn toho, čemu věříme, byla by důsledně filosofie souhrn toho, co nevíme a čemu nevěříme. Ačkoliv mnozí filosofové opravdu píší o tom, co nevidí a čemu nevěří, nechceme toho tvrditi a netvrdíme o dru. Krejčím. A konečně nezní výklad: „Věda je souhrn toho, co víme“, podobně jako onoho vojáka: Pefel je pefel?*)

Ale dr. Krejčí se prohřešuje filosoficky proti víře ještě jinak. Vykládá pojem víra tak, že se za víru musí každý myslící člověk stydět, a zejména víře náboženské rozumí zcela jinak, než ji rozuměti máme

*) K tomuto výkladu dra. Krejčího se druží výklad dra. Masaryka o politce. Ve spise „Česká politika“, který sepsalo několik universitních profesorů, díl I. str. 1., čteme: „Názvem politika označuje se praktické umění politické, praktické provádění politiky, ale označuje se jím také theorie toho praktického provádění, politika je také praktickou vědou.“ — Tam máme: Věda je to, co víme, zde: Politika je umění politické, onen voják: Pefel je pefel.

Na str. 6. píše: „Víra jakožto princip poznání shledává poslední důvod tvrzení v nějaké auktoritě, o níž se předpokládá, že pravdu ví.“ K tomu pravíme: „Nepředpokládá, že pravdu ví“, ale třeba dokázat, že pravdu poznati mohla a pověděti chtěla a její svědectví je neporušeno, čili že jak svědek tak svědectví jsou věrohodní. Dále píše: „Víra neposkytuje možnosti, aby každý člověk sám se přesvědčil o pravdivosti tvrzení, nepodává důkazu a nepožaduje ho.“ Kolik slov, tolik nesprávností. Jsou přemnohé věci, kterýmž jedna část lidstva věří, druhá je ví, poněvadž je o nich přesvědčena; nepravda je, že víra nepodává důkazu a nepožaduje ho; víra rozumná důkaz žádá, a dokud není dokázáno, že svědek, kterému věřím, jest věrohodný, jest má víra nerozumná. Dr. Krejčí píše docela dále: „Při věření odpadá logika; víra nepotřebuje rozum a rozum odmítá víru, i kdyby hory přenášela.“ Nevíme skutečně, máme-li věriti dru. Krejčímu nebo sv. Pavlu; dr. Krejčí praví, že při věření odpadá logika. a sv. Pavel, jak jsme připomenuli, Řím. 12, 1, prosí, aby náboženství naše bylo rozumnou službou a užívá docela slova: logický. Dr. Krejčí praví, že víra nepotřebuje rozumu, a sv. Pavel 1 Thes. 5, 21, píše: „Všecko zkoušejte (zkoumejte a přirovnávejte), co dobrého jest, toho se držte.“ Čím mám víru zkoušeti, jest-li rozumu nepotřebuje? Dr. Krejčí praví, že rozum odmítá víru, i kdyby hory přenášela. Cituje zde sv. Pavla 1 Kor. 13, 2. Ať si to místo přečte celé, a pak nebude psáti tak nerozvázně. Z těch věcí, které napsal ve „Filosofii přítomnosti“, sám značnější část věří než-li ví; jestli rozum víru odmítá, proč ty věci

rozumný filosof psal? Dr. Krejčí píše dále: „Rozum rozeznává skutečnost relativní a absolutní, poznatky zjištěné a domněnky, zkoumací své prostředky a vytýká hranice poznání; toho víra nezná, podává samou pravdu — dogmata a neuznává kritiky rozumové, sic by sama nad sebou vyřkla ortel.“ — Zde opět nevím, máme-li věriti dru. Krejčímu nebo sv. Janu. Dr. Krejčí praví, že „víra neuznává kritiky rozumové, sic by sama nad sebou vyřkla ortel“ a sv. Jan, jak jsme připomenuli I. 4, 1 napomíná: „Nejmilejší, ne každému duchu věřte, ale zkoušejte duchy, jsou-li z Boha; neboť mnozí falešní proroci vyšli na svět.“ Dle dra. Krejčího víra neuznává kritiky a dle sv. Jana nemá hned věřiti, nýbrž duchy zkoušeti, jsou-li z Boha. — Každý jistě uzná, že sv. Pavel a sv. Jan mnohem lépe věděli, co jest víra a co má činiti, jaká má býti, než dr. Krejčí.

A k dru. Krejčímu se druží důstojně jakýsi Z. v Ottově Naučném Slovníku. Jest to asi dr. Zába, tedy druhý universitní professor filosofie. V Ottovu Nauč. Slov. díl XXVI. str. 488 čteme: „Vědění jest poznání z příčin“; 487. „Věda je soubor poznatků stejnorodých, spořádaných mezi sebou zásadou dostatečného důvodu. Věda má své položky = these, které dokazuje a záhady čili problémy, které z položek odvozuje nebo odvoditi se snaží.“ Tohle jest dosti správné, ač i tu třeba doplniti, že věda pořádajíc poučky nesleduje jenom zásadu dostatečného důvodu, nýbrž i jiné. Ale na str. 472 čteme: „Víra lat. fides jest subjektivní přesvědčení o něčem, přesvědčení objektivní je vědění.“ To souhlasí s dr. Krejčím na str. 7,

kde čteme: „Víra má svou logiku citovou, kterou staví proti logice rozumové. Víra může býti výrazem subjektivního přesvědčení, může uspokojiti jednotlivce; ale ona nemá, čím by přesvědčila jiné, leč suggestivní vliv auktority, při němž rozumové důvody neplatí.“ Z. nesnižuje a netupí víru tak hluboko, žeby přijímala učení slepě, žeby jí důvody rozumové neplatily, suggestivně, pro auktoritu, ale přece tvrdí, že má víra cenu jen subjektivní, to jest důvod k věření dostačí jen pro jednotlivce, ale není tak mocný, aby mohl rozumně pohnouti k souhlasu myslící lodi všechny.

Kdyby víra naše byla opravdu taková, jak ji zde popisuje dr. Krejčí a snad i dr. Zába, pak ovšem musila by se přičítati vědě, poněvadž by byla pouhou a skutečnou pošetilostí. Avšak taková víra naše ani lidská, ani Božská není a býti nemá; nýbrž než věříme, máme zkoumati, je-li svědek věrohodný a je-li věrohodné, neporušené jeho svědectví. A tyhle dvě otázky vzhledem na celou víru katolickou řeší celá jedna důležitá část katolické theologie, t. zv. theologie základní, fundamentální, někdy také apologetika zvaná.

2. Moderní pavěda čili věda falešná bojuje proti víře nebo ukazuje na spor mezi vědou a vírou tím, že učení víry zkroučí a pak křičí: „Ejhle, jakým nesmyslům učí víra; těch žádný člověk, který má zdravý rozum, připustiti nemůže.“ Takoví břidilové vědy neuváží, že to, co oni přednášejí, není boj vědy proti víře, nýbrž boj vědy proti jejich nesmyslům. Ti, kteří chtějí dokázati, že mezi vědou a vírou spor jest, ano býti musí, dovolávají se nejčastěji spisu amerického

lékaře Jana Viléma Drapera (Drépr)*), přeloženého do češtiny dle XXI. vyd. S. Mokrým: Dějiny konfliktu mezi náboženstvím a vědou. V knize té Draper pojednává zejména o šesti takových konfliktech mezi vírou a vědou, ve kterých ovšem dle jeho názoru vždycky padla víra čili náboženství) a zvítězila věda. Konflikty ty byly v učení o jednotě Boží, o povaze duše lidské, o povaze světa, o věku země, o kritériu pravdy, o řízení všehomíru. Ačkoliv Draper sám v úvodu str. 9. praví: „Snažil jsem se podati jasnou a *nestrannou* zprávu o názorech a činech obou zápasících stran“ (vědy a náboženství) a překladatel S. Mokrý v Doslovu o Draperovi praví: „Muž vědy nedovede ani psáti strannicky“, kdo zná jen poněkud učení církve katolické správně, musí uznati, že sotva která jiná kniha je psána tak strannicky, jako tyto dějiny. Draper str. 9. píše: „Ačkoliv jsem nešetřil námahy, když jsem spísoval toto dílo, přece dobře cítím, že není dosud možno úplně vyčerpati látku, neboť k tomu je třeba plného poznání vědy, historie, theologie a politiky.“ Ano, k takovému dílu, které chce napadati a porážeti a hanobiti víru, jest potřebí plného poznání theologie, a to schází Draperovi úplně. Theolog se odvrací s pravou ošklibostí od mnohých a mnohých míst, ve kterých Draper svou, opravdu až úžasnou ignorancí učení víry prohlašuje za víru římskou a pak proti ní bojuje. Neuvážil, že nebojuje proti učení církve římské, nýbrž proti své hlouposti. A to jest bohužel téměř obecným údělem moderních břidilů věd. Pouští se do theologie

*) Pozn. Naroz. 1811 v Anglicku, záhy se přistěhoval s rodiči do Ameriky, kde studoval, působil na universitě v Nov. Yorku. † 1882.

a neznají ani katechismu a nedopřejí si ani času, aby se pořádně něčemu naučili. Ze slátanin jejich, o kterých překladatel napíše, že muž vědy ani nedovede psátí strannicky, pak čerpají své rozumy jiní, a tak učiní z učení církve to, co učinil Draperem chválený Averroes z Aristotela, takovou nestvůru, že se k ní žádný katolický křesťan ani z daleka hlásiti nemůže. To není konflikt vědy s vírou, nýbrž to je konflikt vědy — je-li to věda — s vlastní hloupostí a zvráceností. Draper ve své bezmezné zaujatosti proti náboženství tvrdí, že když věštírna v chrámu Jupitera Ammona prohlásila Alexandra za syna toho boha, který prý v podobě hada obloudil matku jeho Olympiádu, to prý bylo neposkvrněné početí; učení o ráji a pádu prvních rodičů jest prý legenda, která se stala známou Židům za jejich babylonského zajetí, v Persii prý místo zjevení Zoroastrových nastoupil dualismus, Kristus byl pouhý člověk, Řím je domnělé místo smrti Petrovy, křesťanství prý splynulo s pohanstvím, názory o Trojici byly prý ustáleny v souhlase s egyptskými tradicemi, obrazy a ostatky svatých zaváděny do chrámů a ctěny po způsobu pohanských bohů, kanonisace je prý prohlášení za bohy zemřelých výtečníků; křesťanství se prý opíralo o inspiraci svých otců církevních, sv. Cyrill Alex. prý zavedl uctívání Panny Marie, Genesis se stala základem křesťanství, díla sv. Augustina jsou nesouvislý sen, zjevená a od Otců hlásaná věda viděla ve Všemohoucím a Věčném jedině obrovského člověka, postava Boha byla prý u Muhameda daleko vznešenější než ve zpohanštělém křesťanství a j. a j. Takovými hrubými nepravdami,

prohlášenými za učení náboženství křesťanského, jest kniha tato plna. Draper sám napsal str. 440.: „Cokoliv spočívá na fikci a podvodu, bude poraženo.“ Jakou fikci a podvod provedl sám, toho neuvážil. Dále praví, že „církevník naučí se udržovati v mezích, jež si vyvolil a přestane tyranisovati filosofa, který dobře znaje svoji sílu a ryzost svých motivů, nestrpí déle takového nátlaku.“ Jest opravdu s podivením, že se člověk ten nestyděl tato slova napsati; kde jest ta síla a zejména ryzost jeho motivů? Takový boj a konflikty, jaké líčí Draper, nejsou konflikty mezi náboženstvím a vědou, nýbrž mezi podvodem a vědou, může-li i ta věda býti nazvána vědou. Ale ani toho nelze připustiti.

3. Mnozí moderní pěstitelé vědy bojující proti víře, prohlašují za vědecky dokázané různé své názory, které jsou pouhé domněnky, nebo jsou docela vyložené bludy. Jak jsme poznali, přiznává dr. Zába, „že věda má své položky = these, které dokazuje, a záhady čili problémy, které z položek odvozuje nebo odvoditi se snaží“; ano jsou ve vědě věty dokázané, a jsou ve vědě pouhé domněnky; a jsou dále různé hypotese, na kterých se staví celé soubory poznatků stejnorodých a, ač ty hypotese jsou bludné, prohlašuje se onen soubor za vědu. Tak jednají v našich dobách nepřátelé náboženství všude. Celá kniha Draperova vychází z principu monistického čili materialistického, že totiž kromě látky nic neexistuje; to dle Drapera se samo sebou rozumí, toho není potřebí dokazovati; pak ale celé učení o Bohu, o duši lidské, o Kristu, o písmu svatém, o prozřetelnosti Boží jest

vlastně nesmysl. Avšak učení monistické jest úplný blud, a proto Draper nebojuje proti náboženství vědou, nýbrž bludy. A tak si počínají ti, kteří tolik poukazují na rozpor vědy s vírou pravidelně.

Proto tolik mnohými akcentovaný boj mezi vědou a vírou není skutečný boj mezi vědou a vírou, nýbrž jest to boj mezi falešnou vědou a vírou, nebo mezi vědou a falešnou vírou, nebo mezi falešnou vědou a falešnou vírou; tedy vždy boj pravdy se lží nebo lži se lží. A mezi lží a pravdou a lží a lží boj jest nejen možný nýbrž docela nutný.

IV. A čím vysvětliti toto počínání moderních šířitelů pavědy? Odkud plyne? Z vášně. U některých jest to lenost, že si ani nedopřejí času, aby učení víry správně poznali, a ty domněnky, které proti víře pronášejí náležitě ocenili. U jiných jest to pýcha, pro kterou nemají učení víry ani za hodno, aby je správně poznali, a za známku učenosti považují tupiti a hanobiti víru. Draper předpověděl, že přijde doba „ve které se církevník naučí se udržovati v mezích a přestane tyranisovati filosofa“; ano břidilové vědy se těší až přijde doba, kdy oni budou tyranisovati domnělého církevníka. Jiní považují tento boj za sport, který dle jejich názoru patří k zaměstnání moderního člověka.

V podobenství jsou všichni naznačeni ve čtvrté knize Mojžíšově. Tam v kap. 11. se vypravuje, že s Israelity vyšli z Egypta také někteří Egypťané. Když pak na poušti měli jísti manu, kterou jim Bůh dával s nebe, zprotivila se jim, zahořeli tedy žádostí po

mase egyptském, a když se k nim připojili někteří Israelité sedíce s pláčem volali: „Kdo nám dá, abychom se najedli masa? Rozpomínáme se na ryby, kteréž jsme jídali v Egyptě zdarma; na mysl nám přicházejí okurky a melouny a pory a cibule a česnek. Duše naše vypráhlá jest, oči naše nic jiného nevidí, než tu manu.“ Ano mnozí z tak zvaných učenců touží po melounech a poru, po cibuli a česneku, hoví různým vášním, zejména té cibuli a česneku, židovské odměny jsou prý cenné, a proto se jim nelíbí mana, ta svatá víra, kterou nám dal a dává Bůh s nebe.

A co z toho mají? Jest to pravda, že všude a ve všem žijí jen dle vědy, že ta jest milou a vlídnou průvodkyní a řiditelkou jejich života? O nikoliv, bez veškeré obavy veřejně zde tvrdím, že největší nevěrec naší doby více věří než pravověrný katolický křesťan. Zdá se to až absurdní, jak nevěrec může více věřiti. Ale já to dokážu. Přesvědčil se některý materialista neb atheista o tom, co často proti náboženství blábolí? O nikoliv, jen tomu věří.

V Macharově čítance na str. 66, čteme následující výňatek z „Prosy z r. 1906“. Ach náboženství! Poměr člověka k Bohu! Je skutečně někdo ten Kdosi? Nad milliony a milliony ohromných světů a jejich sluncí, nad milliony a milliony tvorů na nich a lidí, zvířat, hmyzů, stromů, květin, trav a kamenů! A dnes, kde víme a cítíme, že život člověka v té obrovské symfonii života a umírání všeho nemá ani o vlas více významu než život kteréhohokoliv zvířete, kteréhokoli hmyzu, kteréhokoli květu a kamene, kdy jeho superiorita není ničím jiným, než výsledkem brutálního

zákona přírodního kdo s koho, ten s toho, jež provádí člověk nejen proti tvorům ostatním, ale i proti člověku, společnost proti společnosti, idea proti idej, národ proti národu, v tomto všeobecném boji, jenž je vlastně životem, v tom zanikání všeho, aby mohl vzcházeti život nový — není v tom všem pojem Boha, jak si jej rozum lidský vůbec jen pomyslit dovede, už urážkou a snižováním toho boha? Vždyť je-li, dá se jenom cítit, nikdy ne myslet, nikdy ne vyslovit. A modlitba? Prosit jej, děkovat mu, obracet se k němu? Jaká malichernost vypínavosti lidské, jaké snižování něčeho, co se ani chápati nedá a nemůže!“ — Tak by asi mluvil moderní nevěrec, který odsuzuje náboženství, Boha popírá, modlitbě se posmívá. A čemu učí? Že je nad milliony světů; přesvědčil se o tom? Nikoli, věří tomu, — Že jest nad milliony tvorů; má slovo tvor vůbec nějaký smysl v ústech člověka, který popírá Tvůrce? Život jeho nemá prý ani o vlas více významu, než život zvířete, hmyzu, květu, kamene. Přesvědčil se tom? Nikoli, tomu ukrutnému nesmyslu věří. Pravím: ukrutnému; neboť nemá-li život člověka většího významu než život zvířete a hmyzu, není také zavraždění člověka větší nepravostí než usmrcení, zabití zvířete a kteréhokoliv hmyzu. Tvrdí dále, že se vše vyvinulo z látky brutálním bojem; přesvědčil se o tom? Věřící tomu. — A proto kdo více věří, tento nevěrec nebo křesťan, který věří že jest Bůh, který vše stvořil? Dojista onen nevěrec, a rozdíl jest jen v tom, že nevěrec věří nesmyslům lidským, věřící křesťan věří pravdám Božím.

A jak ubozí jsou ti lidé, kteří jako papouškové ty domnělé poučky vědecké, vlastně náhledy bludné,

opakuji ! Na jedné schůzi se přihlásil k slovu mladý člověk a pravil mi : „My nevíme, na čem jsme ; v katechismu se učí, že stvořil svět Bůh, a věda dokazuje, že se svět vyvinul z mlhoviny. Tak prosím, my nevíme, na čem jsme“. Poněvadž se dovolával vědy, která dokazuje, počítal jsem s ním jako s člověkem, který rozumí tomu, co mluví. Řekl jsem : „Vidím, příteli, že jste evolucionista“. A on mi na to odpověděl : „Prosím, abyste mne neurážel“. Myslil totiž, že mu nadávám revolucionářů, slovu evolucionista nerozuměl. V hospodě se na to strhl nehorázný smích ; ale já jsem přesvědčen, že jako onen mladý člověk nevěděl, co mluví, tak jeho stoupenci nevěděli, čemu se smáli. Ale horší jest, že často takoví lidé svedení protináboženskou pavědou nevědí, co činí. Někdy se pro to dostanou až před soudy, a tu, bohužel, velmi často třeba říci, že by na lavici obžalovaných patřil někdo jiný, že tam nemá býti člověk svedený, nýbrž že tam patří vlastně ne-svědomitý, zlomyslný svůdce. A obětí těchto svůdců bývají velmi často lehkomyšní lidé mladí.

Proto volám : „Ne náboženství ze školy, ale ten člověk, který je proti náboženství, ten patří ze školy.“ A proč ? Snad proto, že uráží Boha ? K tomu odpovídám : Za to bude jednou činiti před Bohem účet sám. Snad proto, že když je v kostele na dozor, chová se tak, že mnozí říkají, že by bylo lépe, kdyby tam nešel ? Ani proto hlavně, neboť i to jest především věcí jeho. Příčinu hlavní udává arcibučitel Komenský.

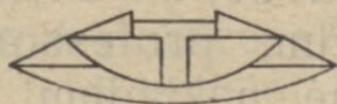
Ten si v Didaktice malé kapit. XI. stěžuje, že za jeho času škol pravých posavad nebylo. Ty které byly, byly velice drahé, tak že je mohli navštěvovati

jen bohatí. A ani pro ty nebyly školami pravými, neboť se v nich zacházelo se žactvem tak, že mnozí raději utíkali od knih k verštatům nebo jinam. Ale i těm, kteří zůstali, nic neprospěly. Neboť „co při nich nej-
předněji vzděláváno býti mělo, na to nej předněji za-
pomínáno, aby jmenovitě za základ všeho pobožnost
a pravá Boží bázeň kladena, zatím mravové a ctnosti,
jako roubové ušlechtilí, v mládež vštípení, a teprv
umění v ně uvozováno bylo.“ Dle Komenského má
škola nejprve žáku vštěpovati pobožnost a bázeň Boží,
pak mu má vštěpovati mravy a ctnosti, a teprv na třetím
místě umění. Ale, píše Komenský dále, „vůbec pravím
na to dvě přední zapomínáno, jak v domácích našich
školách, tak i akademiích, tak že odtud místo tichých,
pobožných beránků na větším díle divocí oslové a ne-
zkrocení, bujní mezkové vycházeli“. Tak napsal Ko-
menský, to nemluvím já; kdo si to chce přečísti, je
to v malé Didaktice vydané v Kobrově Ústřední knihovně
v Praze, 1892 na str. 90, a v Didaktice velké, přeložené
z latiny Aug. Krejčím, professorem gymnasia v Žitné
ul. v Praze, vydané nákladem dědictví Komenského,
v Praze 1905 str. 101. Ano, není-li ve škole bázně Boží,
nevychovává škola pro život. A proto opakují: „Ne
náboženství ze školy, ale ten, kdo je proti náboženství,
ten patří nejdříve ze školy.“ Dle Komenského nevyjdou
ze školy, která hledí jen na to třetí, na vzdělání liter-
tiší a pobožní beránkové, nýbrž namnoze divocí oslové
a bujní nezkrocení mezkové.

Doufám, že jsem dostatečně ukázal, že mezi
pravou vědou a pravou vírou boj býti nemůže a že

ten boj, který se prohlašuje za boj mezi vědou a vírou, není boj mezi těmito dvěma dobry člověka, nýbrž je to boj buď mezi pavědou a vírou, neb mezi vědou a vírou falešnou, neb mezi pavědou a vírou falešnou. Tak tomu boji rozumí církev. Již zmíněný sněm vatikánský zřetelně praví, že zdánlivý spor vědy a víry hlavně plyne z toho, že se články víry nevykládají ve smyslu správném, nebo že se považují pošetilé domněnky za pravdy rozumem dokázané.

Ano mezi pravou vědou a pravou vírou není a nemůže býti nikdy spor, Bůh nám oběma zvěstuje pravdu, pravda pravdě a Bůh sám sobě nikdy odporovati nemůže. Vážme si obou, hledme každý dle těch okolností ve kterých žijeme, prospěti v obou; pak i v nás najdou věda a víra svého míru, naším majákem v bouřích života vezdejšího bude pravda a jen ta pravda, která plyne z tohoto pramene obojího, vědy a víry, přivede nás k pravdě věčné — k Bohu.

LIDOVÁ ZÁLOŽNA

JEST TO
ZCELA
SPOLEHLIVÝ
KŘEŠŤANSKÝ
ÚSTAV.

V ČES. BUDĚJOVICÍCH
ZÚROKUJE

VKLADY CO NEJVÝHODNĚJI.

Nákladem české sekce diecévního komitétu v Č. Budějovicích vyšly:

Zbrojnice katolická I. (Str. vyvrácení námitek proti víře.)
III. oprav. vyd. Zbrojnice katolická II. (Zpráva o sjezdu katolíků jihočeských.) Zbrojnice katolická III. (Může-li býti katolický rolník členem strany agrární.) — **Farář Lidumil.** Povídka od Grossmanové-Brodské. — **Bojem k vítězství.** Pěkná, na poměry našeho venkova hodící se pov. od J. Brožka. Cena každé brožury 20 hal., pošt. 25 hal. — **Rukověť křest. socialismu.** Výtečný spisek hodící se pro všechny stoupence, zvláště pro organizatory a agitatory. Cena 50 hal., pošt. 60 hal. — **Bič na socialisty.** (Může-li býti rolník, Čech a katolík soc. demokratem.) — **Kladivo na socialisty.** (Může-li být živnostník, Čech a katolík soc. demokratem.) — **Pěst na socialisty.** (Může-li býti dělník, Čech a katolík soc. demokratem.) — **Nevěrecké proudy v čes. hasičstvu.** Cena každé brožury 6 h, pošt. 9 h. — **Klášterní zločiny ve světle pravdy.** Odpověď na neomalené útoky nepřátel církve. Cena 4 hal., pošt. 7 hal. — **První moravská lidová pout do Sv. Země r. 1905.** Cena 40 hal., pošt. 50 hal. Při větších obj. 40 hal. pošt. — **Sedm panenských P.** Poučné články pro křest. panny. — **Dvě nevěsty.** Povídka. Obojí napsal J. Janda. Cena 50 hal., pošt. 60 hal. — **Křesťanský názor na svět.** Napsal Jos. Šmejkal, farář. Cena 1.70 K, poštou K 1.90. Při větších objednávkách zvláštní slevy. — **Průvody s Velebnou Svátostí v Lurdech.** Napsal Dr. K. Slavík. Cena 8 hal., pošt. 10 hal., 4 ex. 30 h, 12 ex. 80 h, 48 ex. 3 K, 100 ex. 6 K pošt. vyplaceně. **Při odebrání nejméně 10 exemplářů všech uvedených brožur se objed. pošle vyplac.** **Stanovy křest.-soc. tělocv. jednot.** Cena 10 hal., pošt. 15 hal., 5 exempl. 60 hal., 20 ex. 2 K pošt. — List pro křest. muže „Václav“, pro křest. matky „Ludmila“, pro křest. dívky „Anežka“. Tyto tři krásné lidové časopisy vycházejí měsíčně. Předpl. jedn. 2 K, při obj. nejméně 10 ex., třeba všech tří dohromady, po 1.60.

 Právě vyšlo!

DĚLNICKÁ OTÁZKA

Křesťansko-sociální hnutí v Čechách postrádá dosud obsáhlejší literatury dělnické, z níž by pracovníci mohli čerpati důkladné poučení o této důležité otázce a lze proto jen uvítati vydání spisu Dr. F. Hitze. Kniha proslulého učenice jasně vymezuje nejen pojem otázky dělnické, ale zároveň podává také návod k jejímu řešení,

nikoli však pouze na základě nějakých fantasií, nýbrž na základě určitých a ciframi doložených skutečností. Kniha ta by neměla scházeti v knihovně žádného kněze a inteligenta katolického, který snaží se svojí hřívnou k rozluštění palčivé otázky dělnické přispěti.

Objednávky přijímá: **Česká sekce diecévního komitétu v Čes. Budějovicích.**

a snahy o její
rozřešení.

Napsal prof. Dr. F. Hitze.
Zčeštil a dle rakouských poměrů upravil J. Voňavka.

Cena 2.50 K, poštou 2.70 K.

